

A meg hasonl ás azonossá ga

Papp Máté
(1987, Kecskemét)
esztéta, szerkesztő,
kritikus

Lászlóffy Csaba: *Vasárnapi pszichoanalízis*,
Magyar Napló Kiadó, 2019.

A kétségbeesés méltósága – ez volt Csengey Dénes emblemikus (1988-as) esszékötetének címe, aki a rendszerváltozás átmeneti időszakának talán legszomorúbb sorsú halottja (s a politikai-kulturális emlékezet tetszhalottja azóta is), bár – Csoóri Sándor kifejezésével élve – ugyanezen korszakváltás *erkölcsi halottainak* napjainkig tartó elősködése még nagyobb kétségbeesésre adhat okot – a mértékadás és méltóság példái-
nak hiányában. Így valószínűleg az ezredfordulón túl is csak a – Lászlóffy Csaba irodalmi életműve által számtalan alakváltozatban mintázott – meg hasonl ás lehet az egyetlen azonosítási/azonosulási pontja az úgynevezett nemzeti közösség tagjainak.

Eme kollektív tudathasadásos állapot nagyvonalú analizálására nyilván nem vállalkozhat egy recenzió, ezért előljáróban álljon itt egy esszenciálisnak mondható Kósa Ferenc-idézet: „Higgyétek el – veletek együtt – én is megéltém mindazt, ami az elmúlt öt esztendőben velünk és ellenünkre történt. Tudom, hogy a csoda va-

lamennyi eresztékében szertefoszlni látszik. Emelkedés helyett szinte minden tekintetben süllyed az ország. Gazdaságilag, kulturálisan és különösen erkölcsileg ismeretlen mélységekbe zuhanunk, már-már a szabadesés törvénye szerint. Az igazság hatalma helyett eszelős fél-
igazságok hatalmasodtak el fölöttünk, pedig hát a féligazság nem a teljes igazság fele, hanem annak éppen az ellentéte. (...) A nemzeti összefogás lakiteleki szellemét valakik valamiért szétroncsolták, az ország mentésére, a jövőteremtésre hivatott demokratikus erőket egymás ellen hergelték. A politika porondjain a kizárólagos hatalomért folyik a küzdelem, a teremtő energiák egymás ellenében tékozlódnak. A nemzeti demokrata mozgalom híveit ócska trükkökkel csapdába csalták, beteretelték őket egy konzervatívnak becézett ketrecre, és azt akarták velük elhitetni, hogy ebben az ideológiailag szűkre szabott ketrecre lehet majd igazán csodát művelni. Elszomorító tény, hogy ezeknek a szemfényvesztő jágóknak, vagy még

inkább cipollai sugallatoknak még ama sátorbeliek közül is sokan behódoltak.” A szöveg-részlet a 2018-ban elhunyt filmrendező egy 1996-os, Petőfi Irodalmi Múzeum-beli (Nagy Lászlóhoz kötődő) felszólalásából való, melynek – 2015-ös szerzői kommentárral – kiegészített változatát egy kortárs irodalmi folyóirat (véltetően) bizonyos kultúrpolitikai megfontolások miatt nem bocsátotta végül másodközlésre... Talán ebben a példában is reprezentálódik valami a fentebb említett meghasonlott néplélekből, amely – a személyes sorsvázlat mentén – Lászlóffy Csaba válogatott verseinek elsőrendű szellemi horizontját is képezi.

A Magyar Napló Kiadó Rádium-sorozatának újabb, *Vasárnapi pszichoanalízis* című darabja mintha azt a (szintén kolozsvári költőként is aposztrofálható) Szilágyi Domokos – versbéli prófétája – által rejtegetett „rádium-rögöt” próbálná újra közkinccsá tenni, ami a kimondott szó, az ige teremtményét magában foglalva egyben a költői képviseletet (mint olyat) is sugározza. Pintér Lajos egyik Szilágyi Domokosról szóló írásában „po-etikát” emleget, amely szó-játékban plasztikusan egyesül az esztétika, illetve a morál tárgyköre. Lászlóffy koránt-

sem önjelölten, mindinkább alkatánál fogva, és természetesen a közép-kelet-európai, azon belül is az erdélyi történelem szelét kikapva, az első Forrás-nemzedék tagjaként (többek között bátyja, Lászlóffy Aladár mellett) kerül póznélküli, de végső soron képviselési pozícióba. Evidenciaértékkel, nem felvett attitűdként vagy kényszeres identitásképző elemként épül be tehát a versekbe az a fajta morális meghatározottság, amely a Balázs Imre József utószavában hangsúlyozott írói intenzitással, fokozott szenzibilitással együtt hozza létre a – több szálon Páskándi Géza költészetével és drámai érzékével rokonítható – Lászlóffy-féle szövegszervezői apparátust, amelynek alapzatát a családi emlékezet mint modell, valamint a történelem mint kiemelt valóságvonatkozás adja.

„...megindultam a képzelt hó- / rengetegben” (*Kerüld el a Duna keskenyebbik ágát*). Ebben a verssorban sok minden meghúzódik a szóban forgó költészet indíttatásából, intenciójából, amely egyfelől a gyerek- és ifjúkor világerzékeléséhez, másfelől pedig a közérzeti receptivitáshoz kapcsolódik, miközben tetten érhetjük benne az irracionális szféra iránti fogékony-

ságot is (ld. az álomversek tematikus felhozatalát). A lírai termés rostált, kronologikus (1964–2015) újraközlésének esztétikailag kiegészülő egyenetlensége talán ezekre az egymástól merőben eltérő megközelítésmódokra, a poétikai rétegződés „tektonikus mozgásaira” vezethető vissza. Hogy mi simítja egységessé az egymás után sorjázó szövegeket mégis? Nehéz megmondani, hiszen például a hó(esés) feltűnően gyakori motívuma is min-

Szemők Zsuzsanna: Nautilus

dig más és más kontextusban, más helyi értékkel helyeződik el. A Korpa Tamás válogatta darabok egymásutánja emellett nem ír le nagy íveket, inkább ugyanolyan kollázsszerű hatást kelt, mint Lászlóffy Lírja, amely kompilatív módon árnyalja vendégszólammokkal fogalmi felületeit – mintha folyamatos toldozásra-foldozásra, kommentárra lenne szüksége. Legalábbis e sorok írója ezt érezte, aki egy idő után saját hórengetegében indult el a kötetet lapozva; így próbálva talán saját hiátusait betölteni ezzel-azzal a személyes emlékezés, avagy a társadalmi gravitáció őt is érintő szabadesési törvényei kapcsán. „Amikor 1987-ben nekifogtam Szilágyi Domokos életművéről egy szintézist írni, kénytelen voltam rendszerbe foglalni mindazt, amit magam is tudok a világról; mindazt, amit a saját helyemről a világban tudok – ugyanis ez a költő arra kényszerít, hogy az ember rendezze magában a világot” – mondja Cs. Gyimesi Éva egy interjúban. Hasonló imperatívuszt érezhet magában a Lászlóffy Csaba verseivel foglalkozó interpretátor, de minden bizonnyal a nem hivatásos olvasó is; jelen esetben mindez a – szoros értelemben vett elemzői munkát mellőző – szintén kompilatív szándékkal tetéződik, amely egyszerre eredményezhet kevesebbet, de helyenként elbizakodottan többet is egy szokványos könyvismertetőnél.

Mert valamiképpen ezek a versek elrugaszkodást indukálnak a költészettől (mint tárgytól), egyfajta „távlatiságot” feltételezve a mindenkori befogadóban, aki mellett csak az *emlék érvel*; vagyis aki úgy tud úgymond kontextusba helyeződni, hogy képzeletében *mindent előről* kezd el vizsgálni magában, és ha úgy tetszik, magán kívül is – a magánkívüliség persze a meghasonlás szimptomájaként is értelmezhető (fentebb körvonalazott) közösségi/egzisztenciális vetületben. „Borzongató / az irracionális logikája, mely / elszakít a költészet lényegétől” – tátong az egyik szöveghely, némileg enigmatikusan és látensen vetve fel azt

a – felmerülő poétikai problematikán inneni vagy túli – kérdést, amely ugyancsak azt az egymás között szétoztott, kifejezetten magyar (rádiumrögöt is felemésztő) áfiumot rejti magában, amelyről eddig is szó volt, és amelyre eddig nem találtatott ellenszer. Hogyan vonhatja magát önvizsgálatra hát a Petőfi Sándor által „vasárnap népnek” nevezett identitáshalmaz, amely – ismét Petőfi szavaival – talán *azért olyan rongyos, mert mindig ragyogni akar?* Honnan meríthet, ha a *Jelenések – Cholnoky Jenő-vázlat* című Lászlóffy-vers következő sorával kell szembesülnie: „A Nemzeti Panteon kútville tiszta forrás-e?”

Valójában az előzőekben felvillantott gondolatfutatok és idézetek, a *Vasárnap pszichoanalízis* általam citált vendégszövegei és vendégalakjai (Csengey Dénestől Petőfi Sándorig) is ezzel az éllel fogalmaztak és kérdeztek rá a magyarság sorsproblémáira, melyek feldolgozásához nem lenne elég a *két ülésben* való pszichoanalízis sem; hiszen az még az *Íme, hát megleltem hazámat...* félrekezelte szerzőjén sem tudott semmit sem segíteni. Igaz, a tavaly századjáról szomorúan feltámadó Adyt éppen egy szakorvos „tanácsolta” el a pszichés kezelésektől, mondván, azok csökkentenék a költői génusz skizofrén vonásainak alkotói potenciálját. Talán ezért is születhetett meg a *Duna vallo-mása* című – a folyót mint tudatot széthasító entitást megszólító – monumentális látomása, vagy a Babitsnak ajánlott *Nagy lopások bűne* című verse, ehhez hasonló részletekkel: „...Ezek itt honuk fórumát földülták, / Hulla-csarnok ez, ahol se meghalni, / Se föltámadni nem tudnak a hullák.” Lászlóffy Csaba költészete akár ellen-szer is lehet, kórlap egy esetleges, vasárnapra virradó pszichoanalízishez. Bár olybá tűnik, hogy „a sütkérező Diogenész még nem vetette oda / nagylelkűnek látszó zsarnokának hogy / »állj félre a Nap elől!»” (*Forgatókönyv a karosszékben*).

Papp Máté